

Kansainvälistä suojelua hakeneiden lastensuojelutarpeen arviointi, lasten kuuleminen ja tukitoimia koskeva ohjeistus

KANTELU

Yhdenvertaisuusvaltuutettu arvostelee oikeuskanslerille 24.2.2021 osoittamassaan kantelussa Maahanmuuttoviraston, Vantaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksen ja Helsingin hallinto-oikeuden sekä Vantaan kaupungin, Vöyrin kunnan ja Lappeenrannan kaupungin lastensuojeluviranomaisten menettelyä afganistanilaisen perheen asioiden käsittelyssä. Erityisesti kantelussa esitetty arvostelu kohdistuu lasten edun huomioimiseen perheen tilanteen selvittämisessä, lastensuojelun palveluihin pääsemisessä, perheen siirtämisessä eri vastaanottokeskuksiin ja lasten koulunkäynnin järjestämisessä.

Kantelun mukaan Maahanmuuttovirasto ei ole selvittänyt lasten traumakokemuksia, ja on jäänyt epäselväksi, onko perheen haavoittuvaa asemaa selvitetty, onko se otettu riittävästi huomioon ja mitä tukitoimia perheelle on Robert Huberin tien, Oravaisten tai Joutsenon vastaanottokeskuksissa järjestetty. Epäselväksi on kantelijan mukaan myös jäänyt, onko Robert Huberin tien vastaanottokeskus järjestänyt perheelle oikeudellista neuvontaa ja avustanut oikeudellisen avustajan hankkimisessa Maahanmuuttoviraston käsitellessä perheen kansainvälisen suojelun hakemusta.

Maahanmuuttovirastolla on kantelun mukaan ollut tiedossa, että perheen äiti ja lapset ovat joutuneet väkivallan kohteiksi Kreikassa pakolaisleirillä ollessaan. Maahanmuuttoviraston päätöstä arvostellaan siitä, ettei päätöksentekijä näytä pyytäneen lasten tilanteesta tai lasten edusta so-

siaalityöntekijän lausuntoa. Perheenjäsenten terveydentilasta tai mahdollisesta traumatisoitumisesta ei ole myöskään pyydetty lääkärinlausuntoa. Perheellä ei näyttäisi ainakaan asiakirjojen perusteella olleen Maahanmuuttoviraston käsittelyn aikana oikeudellista avustajaa, eikä lapsia ole kuultu.

Hallinto-oikeuden päätöksessä ei kantelun mukaan ole arvioitu eikä huomioitu lapsen edun ensisijaisuutta YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja muun lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Vastineessa tuodaan esiin, että tällä hetkellä Suomea vastaan on vireillä kolme valitusta YK:n lapsen oikeuksien komiteassa ja yksi YK:n ihmisoikeuskomiteassa. Näissä kaikissa komiteat ovat pyytäneet Suomea pidättäytymään lapsiperheen palautuksesta Kreikkaan.

Merkittään lisäksi, että yhdenvertaisuusvaltuutettu on antanut sisäministeriölle, Maahanmuuttovirastolle ja poliisiviranomaisille 23.9.2022 päivitetyn [suosituksen](#) lapsiperheiden Kreikkaan palauttamisesta pidättäytymisestä.

SELVITYKSET JA VASTINE

Vöyrin kunta on toimittanut 14.1.2022 päivätyn selvityksen.

Maahanmuuttovirasto on antanut 25.1.2022 päivätyn selvityksen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on antanut hankitusta selvityksestä vastineen.

Vöyrin kunnalta on pyydetty vielä lisäselvitystä. Pohjanmaan hyvinvointialueen kuntayhtymä on toimittanut 20.12.2022 päivätyn lisäselvityksen, joka toimitetaan tämän ratkaisun yhteydessä yhdenvertaisuusvaltuutetulle tiedoksi.

RATKAISU

Tapahtumatietoja tiivistetysti

Kantelussa tarkoitettu perhe on hakenut Suomesta kansainvälistä suojelua 25.2.2020. Heille oli tätä ennen myönnetty Kreikassa toissijainen suojeluasema 18.10.2019.

Perhe on saapunut Vantaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksen transit-asiakkaaksi 26.2.2020.

Maahanmuuttovirasto on tehnyt päätöksen 11.5.2020, jonka mukaan hakijoille ei ole myönnetty oleskelulupia. Kansainvälistä suojelua koskevilta osin hakemus on jätetty tutkimatta. Perhe on käännytetty Kreikkaan. Hakijat olivat päätöksen mukaan saaneet Kreikasta kansainvälistä suojelua ja oleskeluluvan ajalle 25.10.2019 - 24.10.2022 toissijaisen suojeluaseman perusteella.

Vastaanottokeskuksesta on tehty perheen lapsia koskeva lastensuojeluilmoitus Vantaan kaupungin lastensuojeluun ja väkivaltaan liittyvä tutkintapyyntö poliisille 27.8.2020.

Perhe siirrettiin Vantaalta 1.9.2020 Vöyriin Oravaisten vastaanottokeskukseen. Vantaan lastensuojelusta on oltu puhelimitse yhteydessä Vöyrin kunnan lastensuojeluun, ja perheen lapsia koskevat lastensuojeluasiakirjat on lähetetty Vöyriin samana päivänä. Asiakirjat ovat saapuneet 8.9.2020.

Perheen isä on siirretty Joutsenon säilöönottoyksikköön 29.9.2020. Äiti ja lapset siirtyivät myös Joutsenon vastaanottokeskukseen 6.10.2020.

Vöyrin kunta siirsi lastensuojelupalvelutarpeen arvioinnin Lappeenrannan lastensuojeluviranomaisille 8.10.2020. Asiakirjat ovat saapuneet 15.10.2020.

Helsingin hallinto-oikeus on päätöksillään 25.8.2020 ja 20.10.2020 hylännyt täytäntöönpanon kieltämistä koskevat vaatimukset.

Koko perheen käännytys yhdessä Kreikkaan toteutettiin 21.10.2020. Palautuksen jälkeen perhe on poistunut Kreikasta ja hakenut turvapaikkaa Ranskasta.

Helsingin hallinto-oikeus on päätöksillään 14.1.2021 hylännyt perheen valitukset Maahanmuuttoviraston päätöksistä. Perheen äitiä ja lapsia koskevaan päätökseen ei tiettävästi ole haettu valituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Yleisiä lähtökohtia

Perustuslain 108 §:n mukaan oikeuskanslerin tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Tuomiovaltaa käyttävät perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuinina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus.

Oikeuskansleri ei voi puuttua tuomioistuinten tai muiden viranomaisten toimi- ja harkintavaltansa rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon. Tuomioistuinta valvoessaan oikeuskansleri voi

puuttua lähinnä selkeisiin menettelyllisiin virheisiin, lainmukaisen harkintavallan väärinkäyttöön sekä perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavaan toimintaan. Oikeuskansleri ei voi puuttua esimerkiksi siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, ellei harkintavallan rajoja ole ylitetty. Tuomioistuimet arvioivat niille lain mukaan kuuluvassa itsenäisessä oikeudellisessa harkinnassa, minkälainen painoarvo kullekin seikalle asiassa ilmi tulleen näytön valossa annetaan ja miten asiaa oikeudellisesti arvioidaan. Oikeuskansleri ei voi laillisuusvalvojana arvioida tuomioistuimille esitettyä näyttöä uudelleen.

Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanotosta, järjestettävistä vastaanottopalveluista ja mm. tietojen antamisesta hakijalle sekä ihmiskaupan uhrin auttamisesta säädetään ns. vastaanottolaissa (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta, 746/2011). Tietojen antaminen koskee lain 15 §:n mukaan vastaanottopalveluja, vastaanottoon liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia, oikeusapua sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavia järjestöjä.

Maahanmuuttovirasto on antanut vastaanottokeskuksille mm. tarkentavat ohjeet turvapaikanhakijoille ja säilöön otetulle ulkomaalaisille tarjottavista alkuterveystarkastuksista (24.8.2020, MIGDno-2020-909), turvapaikkaprosessiin liittyvästä menettelytapaneuvonnasta (18.2.2020, MIGDno-2020-247) sekä yleisestä oikeudellisesta neuvonnasta ja siihen liittyvän oikeusavun piiriin ohjaamisesta (21.9.2017, MIGDno-2017-1269). Lisäksi vastaanottokeskuksille on annettu ohjeistusta mm. vastaanottokeskusten väkivaltatyöstä (TURVA-hanke, 22.3.2019), asiakkaiden häiriökäyttäytymisen ehkäisystä ja hallinnasta (MIG-2016-4157) ja toimintakäytännöistä kiireellisissä hätätilanteissa sekä vihjetietojen toimittamisesta poliisille ei-kiireellisestä huolta aiheuttavasta toiminnasta (20.11.2017).

Vastaanottokeskuksille on Maahanmuuttovirastosta saadun tiedon mukaan säännöllisesti järjestetty koulutusta perheväkivaltateemasta ja keskuksia ohjeistetaan muutoinkin mm. sähköpostitse, uutiskirjein tai muuten suullisesti. Lisäksi vastaanottokeskusten intranetissä (VOKnet) löytyy paljon ohjeistusta vastaanottokeskuksille, myös erilaisiin väkivaltatilanteisiin liittyen. VOKnetistä löytyy mm. sivu, joka koskee ohjeistusta sukupuolittuneesta väkivallasta ja sen kohtaamisesta. Sivulla on linkki Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutin HEUNI:n kokoamaan [Käsi-kirjaan](#) sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolais- ja turvapaikanhakijanaisten ohjaukseen. Se on siten myös osa vastaanottokeskuksille annettua ohjeistusta.

Vastaanottopalvelut, tukitoimet ja oikeudellinen apu

Maahanmuuttoviraston selvityksen mukaan kantelussa tarkoitettu perhe sai kaikissa kolmessa vastaanottokeskuksessa vastaanottopalveluja kattavasti ja monipuolisesti, yksilöllisten tarpeidensa edellyttämällä tavalla. Perheellä oli kaikissa vastaanottokeskuksissa useita kontakteja

varsinkin sosiaalipalveluihin ja terveystalveluihin. Heitä myös ohjattiin eteenpäin keskuksen ulkopuolella järjestettäviin terveystalveluihin.

Maahanmuuttovirasto oli maaliskuussa 2020 tehnyt Robert Huberin tien vastaanottokeskukseen niin sanotun huoli-ilmoituksen johtuen perheen isän mahdollisesta itsetuhoisuudesta ja väkivaltaisuudesta. Tämän vuoksi isälle oli vastaanottokeskuksessa varattu sosiaaliohjaajan tapaaminen sekä sosiaaliohjaajan ja sairaanhoitajan yhteistapaaminen, joihin hän ei kuitenkaan ollut saapunut. Sosiaalityön alkuhaastattelussa 27.4.2020 ei kuitenkaan havaittu tarvetta erityiselle tuelle. Selvityksen mukaan perhe ei osallistunut kaikkiin heille varattuihin sosiaalityöntekijän ja -ohjaajan tapaamisiin Robert Huberin tien vastaanottokeskuksessa, mutta toteutuneita tapaamisia oli 10.3., 27.4., 26.8., 27.8. ja 31.8.2020. Lisäksi vastaanottokeskuksen moniammatillisissa kokouksissa 21.4. ja 1.7.2020 ohjaaja, sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä sekä terveydenhoitaja olivat keskustelleet perheen asioista. Selvityksen mukaan perheelle järjestettiin Robert Huberin tien vastaanottokeskuksessa myös heidän tarvitsemiaan terveystalveluja. Vanhemmille tehtiin alkuterveystarkastukset vastaanottokeskuksessa ja lapsille ulkopuolisessa lääkärikeskuksessa. Perhe asioi ulkopuolisessa lääkärikeskuksessa myös lasten hammasongelmien vuoksi. Perheen äiti toi keskuksen sairaanhoitajalle esiin huonon psyykkisen vointinsa. Äidille järjestettiin keskusteluapua psykiatrin vastaanotolla ja hän sain myös lääkehoitoa.

Majoitusratkaisujen osalta Robert Huberin tien vastaanottokeskuksessa ei selvityksen mukaan ilmennyt tarvetta erityisille tukitoimille. Perhe majoittui useammalle henkilölle tarkoitettussa huoneessa, joten heidän käytössään oli tavanomaista enemmän tilaa. Perhe ei tuonut esiin tarvetta toisenlaiselle majoitusratkaisulle, kuten erillisille huoneille.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vastineessa kiinnitetään huomiota siihen, että vastaanottokeskus ei ole tavannut kumpaakaan vanhempaa tai perheen lapsia sosiaalityön merkeissä neljään kuukauteen, vaikka keskuksen tekemässä lastensuojeluilmoituksessa (27.8.2020) todetaan, että perhe oli herättänyt huolta vastaanottokeskuksessa. Perheen sosiaalityön tapaamiset elokuun lopussa järjestettiin vasta siinä vaiheessa, kun oikeudellinen avustaja oli ilmaissut huolensa perheen tilanteesta.

Vastineessa tuodaan esiin myös, ettei selvityksessä ole mainintaa lasten kuulemisesta tai heidän mielipiteensä selvittämisestä ennen heidän siirtymistään Joutsenon vastaanottokeskukseen, jossa vastaanottokeskuksen sosiaaliohjaajan kerrotaan lokakuussa 2020 keskustelleen tapaamisessaan erityisesti lasten kanssa. Tätä ennen perheestä oli kuitenkin jo tehty kaksi lastensuojeluilmoitusta, äiti ja lapset olivat olleet kahdesti turvakodissa ja vanhempien väkivaltaisuus lapsia kohtaan oli tullut esiin vastaanottokeskuksissa, lastensuojelussa, poliisissa ja hallinto-oikeudessa. Valtuutettu huomauttaa, että lapsen oikeuksien sopimus ei aseta ikärajaa lasten kuulemiselle, toisin kuin ulkomaalaislaki ja vastaanottolaki. Hän muistuttaa yleissopimuksen suorasta sovellettavuudesta ja siitä, että sekä ulkomaalaislain (6 §) että vastaanottolain (5 §)

mukaan myös kahtatoista vuotta nuorempaa lasta voidaan kuulla ja iästä riippumatta lapsen mielipide tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Valtuutettu katsoo, että perheen lasten asian selvittäminen tai lapsen edun arvioiminen kuulematta heitä tai selvittämättä heidän mielipidettään ei täytä lapsen edun arvioinnin edellytyksiä.

Selvityksen mukaan siirto Vöyriin Oravaisten vastaanottokeskukseen vastasi perheen omaa toivetta, eikä siihen havaittu lapsen etuun perustuvaa tai muuta estettä. Siirto Oravaisten asuntopohjaiseen keskukseen, jossa majoitutaan oman keittiön ja omat saniteettitilat sisältäviin asuntoihin, mahdollisti perheelle paremman yksityisyyden ja omatoimisuuden, mitä voitiin pitää myös lasten edun mukaisena.

Perheen siirryttyä Vöyriin kuntaan Oravaisiin perheelle järjestettiin selvityksen mukaan sosiaalipalveluja alkutapaamisen jälkeen turvakodissa oleskelujen ja heidän Joutsenon vastaanottokeskukseen siirtonsa yhteydessä. Alkutapaamisessa oli keskusteltu lasten koulunkäynnistä, ja heille oli myös kerrottu Vantaan kaupungilla vireillä olleen lastensuojeluasian siirrosta Vöyriin kunnan viranomaisille. Sitten perheen äiti käytti vastaanottokeskuksen terveystilaa lääkereseptinsä uusimiseen sekä turvakodissa oleskeluihinsa liittyen. Ensimmäisen turvakotikäyntinsä jälkeen perheen vanhemmille oli myös tarjottu mahdollisuutta erillisiin asuntoihin, mutta he olivat päättäneet asua yhdessä.

Oikeudellisesta neuvonnasta selvityksessä todetaan, että perheelle oli varattu osallistuminen Robert Huberin tien vastaanottokeskuksen ryhmämuotoiseen laki-infoon 10.3.2020, johon he eivät kuitenkaan osallistuneet. Uusia ryhmämuotoisia tilaisuuksia ei koronavirustilanteen vuoksi voitu järjestää. Perheelle oli kuitenkin koronatilanteen mahdollistamalla tavalla kerrottu heidän mahdollisuudestaan saada oikeudellista apua. Sosiaaliohjaajan alkuhaastattelussa 27.4.2020 perheen isä toi esiin tarpeensa lakimiehelle. Samana päivänä sosiaaliohjaaja täytti vanhempien kanssa oikeusapuhakemuksen ja varasi heille alkuneuvottelun julkisen oikeusavustajan kanssa 30.4.2020. Selvityksen mukaan oikeudellisen avun hankkiminen on pääsääntöisesti enemmän asiakkaan oman aktiivisuuden varassa, joten tässä tapauksessa perhettä autettiin oikeudellisen avun hankkimisessa tavanomaista enemmän. Joutsenon vastaanottokeskuksessa lokakuussa 2020 sosiaaliohjaaja antoi perheen äidille käytännön apua selvittämällä oikeusaputoimistosta hänen oikeusavustajaansa liittynyttä epäselvyyttä. Tämä oli auttanut äitiä hoitamaan käännytämiseensä, rikosasiaansa sekä perheoikeuteen liittyviä asioitaan. Sosiaaliohjaaja oli äidin ja lasten kokeman turvauhkan vuoksi yhteydessä myös poliisiin ja lastensuojeluun.

Maahanmuuttoviraston selvityksessä todetaan, että ottaen huomioon, että kyse oli paluusta toiseen EU-valtioon, hakijoiden tilanteessa ei esitetyn perusteella havaittu erityistä haavoittuvuutta. Asiassa on Maahanmuuttoviraston mukaan huomioitu, että hakijoilla on oikeus valita Kreikassa asuinpaikkansa vapaasti.

Arviointi

Selvityksessä katsotaan, että vastaanottokeskuksissa ei olisi laiminlyöty niille kuuluvaa velvollisuutta tarjota ja järjestää tukea, apua tai palveluita kantelussa tarkoitettulle perheelle. Perheen vanhemmille oli kaikissa majoituspaikoissaan varattu useita tapaamisia mm. sosiaalityöntekijän ja -ohjaajan kanssa sekä myös laki-infoon, mutta he eivät ole osallistuneet kaikkiin heille varattuihin tapaamisiin. Perheen vanhemmille oli selvityksen mukaan myös tarjottu mahdollisuutta erillisiin huoneisiin tai asuntoihin, mutta he olivat halunneet asua yhdessä.

Yksityiskohtaisempaa selvitystä siitä, miten esimerkiksi itsekkin väkivallan kohteena olleen perheen äidin toiveet ja näkemykset on näissä tilanteissa ja olosuhteissa selvitetty, ei ole saatu. Tapaamisia on selvityksen mukaan järjestetty kuitenkin myös yksin hänelle, ilman puolison läsnäoloa. Perheen lapsiin ja äitiin kohdistuvia pahoinpitelyjä ja laitonta uhkausta koskevat rikosasiat ovat kantelun liitteiden mukaan olleet Länsi-Suomen syyttäjäalueen syyttäjän arvioitavina, ja niistä on laadittu 2.10.2020 päivätty haastehakemus. Haastehakemus on annettu perheen isälle tiedoksi 7.10.2020 Joutsenossa.

Istanbulin sopimus (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, SopS 53/2015) sisältää useita velvollisuuksia, jotka sopimusosapuolten (Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ja muut yleissopimuksen allekirjoittajat) tulee täyttää naispuolisten sukupuolistuneen väkivallan uhrien tukemiseksi ja suojelemiseksi. Näitä ovat muun muassa erilaiset väkivallasta toipumista edistävät palvelut, kuten oikeudellinen ja psykologinen ohjaus, taloudellinen avustus, majoitus, koulutus, apu työnhaussa ja pääsy terveys- ja sosiaalipalvelujen piiriin.

Sopimusosapuolilla on myös velvollisuus huolehtia siitä, että palveluiden tuottamiseen on varattu riittävästi resursseja ja että uhrien kanssa toimivat ammattilaiset ovat saaneet asiaankuuluvan koulutuksen (20 artikla). Osapuolet ovat velvoitettuja muun muassa järjestämään uhreille välittömiä lyhyt- ja pitkäaikaisia erityistukipalveluja, jotka jakaantuvat alueellisesti asianmukaisesti (22 artikla). Myös edellä mainitussa HEUNI:n käsikirjassa esitellään keinoja ja menetelmiä, joilla väkivallan kohteeksi joutunutta turvapaikanhakijanaista voidaan tukea Suomessa oleskelun aikana. Toisaalta käsikirjassa mainittuja toimia vaikeuttaa käytännössä kuitenkin turvapaikanhakijan epäselvä maassaoleskelua koskeva asema ja se, että asiakas on yleensä sijoitettu vastaanottokeskukseen. Käsikirjassa lisäksi korostetaan luottamuksen, kiireettömyyden ja uhrin valinnanvapauden merkitystä tukikeinojen toteuttamisessa. Käytännössä näiden edellytysten täyttäminen on varsin vaativaa erityisesti niissä tilanteissa, joissa asiakassuhde jää esimerkiksi lyhyen maassaoloajan tai vastaanottokeskuksesta tai kunnasta toiseen siirtymisen vuoksi lyhytaikaiseksi.

Uhridirektiivi (direktiivi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista 2012/29/EU) asettaa vähimmäisehdot rikosten uhrien oikeuksille sekä heille tarjottavalle tuelle ja suojelulle sekä varmistaa, että heitä kohdellaan kunnioittavasti. Uhridirektiivi takaa uhrille tuen riippumatta siitä, ilmoittaako hän rikoksesta viranomaisille vai ei. Siinä kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten naispuolisiin sukupuolistuneen väkivallan uhreihin, jotka ovat erityisen riskialttiita toissijaiselle ja toistuvalla uhritumiselle sekä sukupuolistuneelle väkivallalle tyypilliselle uhkailulle ja kostolle. Direktiivi takaa sukupuolistuneen väkivallan uhreille oikeuden erityiseen tukeen ja oikeudelliseen suojeluun. Tukipalvelujen tulisi ottaa huomioon varsinkin vammoista ja traumasta toipumiseen ja direktiivin uhreille takaamista oikeuksista tiedottamiseen liittyvät erityiset tarpeet. Palveluiden tavoitteena on mm. luoda kannustava ympäristö, jossa uhri voi harkita, tekeekö hän esimerkiksi rikosilmoituksen.

Tätä päätöstä valmisteltaessa Maahanmuuttovirastolta tiedusteltiin, onko sillä erityistä ohjeistusta vastaanottokeskuksille ja muille viranomaisille siitä, miten traumatisoituneita, väkivaltaa kokeneita hakijoita tulisi vastaanottokeskuksissa tukea sekä miten ja mitä palveluita erityisesti heille tulisi tarjota. Maahanmuuttoviraston vastauksessa viitattiin – kuten edellä todettiin – ns. Turva-hankkeessa tehtyyn väkivaltatyön oppaaseen, vastaanottokeskuksille säännöllisesti järjestettyyn koulutukseen perheväkivaltateemasta ja keskusten ohjeistamiseen mm. sähköpostitse, uutiskirjein tai suullisesti. Lisäksi mainittiin vastaanottokeskusten intranetistä (VOKnet) löytyvä ohjeistus vastaanottokeskuksille erilaisista väkivaltatilanteista ja em. HEUNIn kokoama Käysikirja sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolais- ja turvapaikanhakijanaisten ohjaukseen.

Perheväkivallan kohteena oleva, mahdollisesti traumatisoitunut, luku- ja kirjoitustaidoton, suomen kieltä ja yhteiskuntaa tuntematon henkilö on erittäin heikossa ja haavoittuvassa asemassa. Tällaisten henkilöiden, niin aikuisten kuin lastenkin, kohtaaminen, tukeminen ja tarvittavien tukitoimien piiriin auttaminen asiantuntevasti edellyttävät aivan erityistä ammattitaitoa. Olisi perusteltua, että vastaanottokeskuksille ja muille nimenomaan tällaisiin ryhmiin kuuluvien henkilöiden kanssa työskenteleville laadittaisiin ohjeistusta ja järjestettäisiin koulutusta, joissa esimerkiksi hyödynnettäisiin hyviksi todettuja käytäntöjä.

Koulunkäynnin järjestäminen

Vastaanottokeskuksille suunnatussa Maahanmuuttoviraston antamassa ohjeistuksessa todetaan koulunkäynnistä muun muassa seuraavaa: *”Tavoitteena on, että koulunkäynti alkaa mahdollisimman pian oppivelvollisuusikäisen asiakkaan rekisteröidytyä vastaanottokeskuksen asiakkaaksi”*. Maahanmuuttoviraston selvityksen mukaan kunkin lapsen tilannetta arvioidaan yksiköllisesti lapsen etu huomioon ottaen. Yleensä transit-vaihe on suhteellisen lyhyt, ja lapsi siirtyy nopeasti odotusajan keskukseen, jossa hän oleskelee yleensä pidemmän aikaa. Tuolloin voi olla lapsen edun mukaista, että lapsi aloittaa koulunkäynnin vasta odotusajan keskuksessa.

Tarkoituksena on, ettei lapsi joutuisi lyhyenä aikana aloittamaan uudessa koulussa useasti, koska sitä ei voi pitää lapsen edun mukaisena.

Selvityksen mukaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksessa kunkin lapsiperheen tilannetta tarkastellaan tapauskohtaisesti ja huomioidaan muun muassa Maahanmuuttoviraston turvapaikkapuhuttelujen aikataulut. Keskukseen sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja huolehtii koulupaikan hakemisesta myös transit-vaiheessa olevalle, ellei ole tiedossa, että lapsi siirtyisi nopeasti toiseen keskukseseen. Jos on odotettavissa, että transit-vaihe pitkittyy, Robert Huberin tien vastaanottokeskus hakee yleensä koulupaikkaa, ellei oleskelu ajoitu pääosin kesälomakauteen.

Maahanmuuttoviraston selvityksestä ilmenee, että perhe saapui Robert Huberin tien vastaanottokeskuksen transit-asiakkaksi 26.2.2020. Tuolloin oli todennäköistä, että he siirtyisivät sieltä pian odotusajan keskukseseen. Samaan aikaan alkoivat kuitenkin koronaviruksesta johtuneet toimet ja koulut siirtyivät etäopetukseen. Juuri maahan tulleelle kielitaidottomalle lapselle koulun aloitus etämallissa olisi selvityksen mukaan ollut haastavaa. Koronavirus myös pitkitti odottamatta perheen oleskelua transit-keskuksessa. Maahanmuuttovirasto ohjeisti 19.3. ja 21.4.2020 keskuksia pidättäytymään asiakkaiden siirroista ja suorittamaan vain välttämättömät siirrot. Lapsille oli selvityksen mukaan haettu koulupaikkoja Vantaalta syyslukukaudeksi, koska perhe ei vielä ollut siirtynyt odotusajan keskukseseen.

Maahanmuuttoviraston 21.4.2020 antamasta ohjeesta asiakkaiden siirroista pidättäytymisestä oli vain noin kuukausi lukuvuoden päättymiseen. Vastaanottokeskus arvioi, ettei koulupaikkojen hakeminen ollut silloin lapsen edun mukaista. Oli myös mahdollista, että perhe siirtyisi toiseen keskukseseen kesän 2020 aikana, ja haluttiin välttää tilanne, jossa lapset joutuisivat pian vaihtamaan koulua.

Vastaanottokeskussiirroista sekä lasten koulunkäynnistä yhdenvertaisuusvaltuutetun vastineessa todetaan, että Maahanmuuttoviraston selvityksessä on tuotu esiin hallinnollisia toimia ja ohjeita, jotka ovat johtaneet siihen, että lapset eivät ole päässeet kouluun puoleen vuoteen. Perhe on ollut ensin transit-keskuksessa puoli vuotta ja sen jälkeen odotusajan keskuksessa noin kuukauden. Valtuutettu kiinnittää huomiota myös siihen, että perhe on siirretty odotusajan keskukseseen Oravasiin siinä vaiheessa, kun heidän käännytyksensä Kreikkaan on jo ollut täytäntöön pantavissa. Maahanmuuttovirasto ei ole selvityksessään tuonut esiin, että perheen lapsia olisi kuultu vastaanottokeskussiirtoihin tai siihen liittyen, ettei heille järjestetty koulupaikkoja puoleen vuoteen. Valtuutettu katsoo, että lasten etua ei ole arvioitu tai huomioitu lain ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen edellyttämällä tavalla lasten kouluun pääsyssä tai perheen vastaanottokeskussiirroissa, eikä toiminta koulunkäynnin osalta ole lainmukaista.

Arviointi

Kantelussa on arvosteltu Vantaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksen toimintaa, kun se oli hakenut koulupaikkoja perheen lapsille vasta syyslukukaudeksi 2020.

Kevättalvella, keväällä ja kesällä 2020 vallinneen koronapandemian vuoksi koulunkäynnin mahdollistaminen juuri maahan saapuneille, kielitaidottomille turvapaikanhakijalapsille on ollut poikkeuksellisen vaikeaa.

Edellä esitetyt poikkeusohjeistukset ja koronapandemiaan liittyvät erityiset olosuhteet huomioon ottaen ei ole ilmennyt perusteita katsoa, että Vantaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksessa olisi koulupaikkojen järjestämisessä laiminlyöty sille kuuluvia tehtäviä tai menetelty lainvastaisesti. Maahanmuuttoviraston selvityksessä esitettyjä perusteluita menettelylle ei voida pitää epäasianmukaisina.

Lastensuojelu

Maahanmuuttoviraston selvityksen mukaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksessa käytiin välittömästi tukikeskusteluja vanhemmuudesta sen jälkeen, kun perheen isä 26.8.2020 kertoi lastensuojeluilmoitukseen johtaneista tapahtumista. Vastaanottokeskuksesta myös tehtiin lastensuojeluilmoitus, päätettiin aloittaa palvelutarpeen arviointi ja tehtiin tutkintapyyntö poliisille lapsiin kohdistuvasta väkivallasta.

Ensimmäinen lastensuojeluilmoitus on tullut vireille 27.8.2020 (Vantaalla) ja ensiarvioinnin perusteella 28.8.2020 on päätetty, että asiassa on tehtävä palvelutarpeen arviointi ja että tapaus on priorisoitava. Lastensuojelun palveluntarvetta ei kantelun mukaan kuitenkaan ole kartoitettu Vantaalla, Vöyrissä eikä myöskään Lappeenrannassa 27.8.-21.10.2020. Perheen asiassa on myös tehty uusi lastensuojeluilmoitus 2.10.2020.

Perhe on siirretty Vantaalta 1.9.2020 Vöyriin Oravaisten vastaanottokeskukseen. Palvelutarpeen arviointia ei siten ole ehditty varsinaisesti aloittaa Vantaalla. Vantaan lastensuojelusta lähetettiin perheen lapsia koskevat lastensuojeluasiakirjat Vöyriin 1.9.2020.

Kanteluasiakirjoista ilmenee, että perheen äiti ja lapset olivat olleet turvakodissa 11.-14.9.2020 ja uudelleen 25.-30.9.2020. Kantelun liitteenä olevan haastehakemuksen mukaan perheen äitiin ja/tai perheen 10- ja 11-vuotiaisiin lapsiin oli kohdistettu väkivaltaa 11.9., 15.9., 17.9. ja 24.9.2020. Poliisi oli hälytetty paikalle 24.9.2020.

Vöyrin kunnalta saadun selvityksen mukaan asiakirjat saapuivat Vantaalta Vöyrin kunnan lastensuojeluun 8.9.2020. Vanhemmille sovittiin ensimmäinen tapaaminen 1.10.2020 Oravaisten

sosiaalitoimistoon yhdessä vastaanottokeskuksen vastuuhenkilöiden kanssa. Vastaanottokeskuksen henkilöstö kuitenkin perui tapaamisen 30.9.2020, koska perheen isä siirrettiin Joutsenon vastaanottokeskukseen 29.9. Perheen äiti ja lapset siirrettiin 6.10.2020. Turvakodilta saapui 2.10.2020 lastensuojeluilmoitus, josta ilmeni, että perheen äiti ja lapset olivat syyskuussa kahden otteeseen hakeneet turvakodilta turvapaikkaa. Vöyrin kunnan lastensuojelu ei ehtinyt suorittaa arviointia loppuun perheen asuessa Oravaisissa.

Vöyrin kunnalta pyydettiin vielä lisäselvitystä, miksi perheelle varattiin aika lastensuojeluun vasta sen jälkeen, kun vastaanottokeskuksen ja lastensuojelun välillä oli käyty puhelinkeskustelu 24.9.2020. Vantaan kaupungin lastensuojelu oli ilmoittanut (priorisoitavan) lastensuojeluasian siirrosta Vöyrin kunnalle puhelimitse ja lähettänyt asiakirjat jo 1.9.2020 Vöyriin, jonne toimeksiannon siirron on merkitty saapuneen 8.9.2020.

Pohjanmaan hyvinvointialueen toimittaman lisäselvityksen mukaan palvelutarpeen arviointi jatkui Vöyrissä. Ensimmäinen kontakti Vöyrin lastensuojelun ja vastaanottokeskuksen vastuuhenkilöiden välillä oli 24.9.2020 (*"En första kontakt med ansvariga på flyktingförläggningen togs den 24.9.2020"*). Arviointi palvelutarpeesta tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa ja yhteistyössä asiakkaan kanssa. Asiassa arvioitiin olevan eduksi, että vastaanottokeskuksen vastuuhenkilöt osallistuvat ensimmäiseen tapaamiseen perheen kanssa. Ensimmäinen tapaaminen kaikkien osapuolten kanssa saatiin varattua 1.10.2020. Lisäselvityksessä viitataan sosiaalihuoltolain 36 §:ään, jonka 3 momentin mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

Asia siirrettiin perheen Joutsenoon siirtymisen vuoksi Lappeenrannan lastensuojelulle. Perheen asiakirjat lähetettiin Lappeenrannan lastensuojelun vastaavalle sosiaalityöntekijälle 8.10.2020. Lastensuojelun asiakirjat ovat saapuneet Lappeenrantaan 15.10.2020.

Joutsenon vastaanottokeskukseen siirron jälkeen keskuksen sosiaaliohjaaja tapasi selvityksen mukaan äidin ja lapset 7.10.2020. Sosiaaliohjaaja keskusteli äidin kanssa myös kasvatuskäytännöistä. Sosiaaliohjaaja tapasi äidin ja lapset 16.10.2020, keskustellen erityisesti lasten kanssa ja arvioiden heidän etuaan. Sama sosiaaliohjaaja tapasi isän säilöönottoyksikössä 13.10.2020. Sosiaaliohjaaja oli äidin ja lasten kokeman turvauhan vuoksi yhteydessä myös poliisiin ja lastensuojeluun.

Maahanmuuttoviraston selvityksestä ilmenee, että Lappeenrannan lastensuojelun sosiaalityöntekijät tapasivat perheen 20.10.2020. Perheen isä oli siirretty Joutsenon säilöönottoyksikköön jo aiemmin, ja 19.10.2020 myös äiti ja lapset siirrettiin vastaanottokeskuksen avoimelta puolelta säilöönottoyksikköön. Koko säilöönottoyksikössä majoittumisen ajan yksikön ohjaajat tukivat

perhettä moni tavoin ja äiti keskusteli useita kertoja tulkin välityksellä ohjaajien sekä sosiaalityöntekijän kanssa. Perheen vanhemmille oli myös pidetty säilöönottoyksikössä niin sanottu tulinfori sekä keskusteltu molempien vanhempien kanssa perheen tilanteesta tulkin avustuksella.

Arviointi

Vantaan kaupungin lastensuojelun toiminnassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä tehtävien laiminlyöntiä tai muuten virheellistä menettelyä. Vantaan kaupungin lastensuojelulle ilmoitus on tehty 27.8.2020, ja perhe on 1.9.2020 siirretty Vöyriin. Asiassa oli saadun selvityksen mukaan viivytyksettä päätetty palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta ja asian priorisoinnista.

Vöyrin kunnan lastensuojeluviranomaisten toimintaa kantelussa tarkoitetun perheen asioiden selvittämisessä tai lastensuojelun tarpeen arvioinnissa voidaan sen sijaan pitää ongelmallisena. Tieto perheen siirtymisestä kuntaan on saadun selvityksen mukaan tullut puhelimitse jo 1.9.2020, ja Vöyrin kunnalle asiakirjat ovat saapuneet 8.9.2020. Perheelle varattiin aika kuitenkin vasta vastaanottokeskuksen ja lastensuojelun välisen puhelinkeskustelun 24.9.2020 yhteydessä, ja tapaaminen sovittiin pidettäväksi 1.10. Tapaaminen kuitenkin peruttiin 29.9.2020 tulossa olevan perheen isän siirron vuoksi 30.9.2020. Lastensuojeluilmoitus turvakodilta saapui tämän jälkeen 2.10.2020. Perheen äiti ja lapset siirrettiin Joutsenoon 6.10.2020.

Vöyrin kunnasta saadun lisäselvityksen mukaan asiassa katsottiin olevan eduksi, että vastaanottokeskuksen vastuuhenkilöt osallistuvat tapaamiseen. Kahdesti pyytämästäni selvityksestä huolimatta kunta ei ole selvittänyt, ovatko Vöyrin kunnan lastensuojeluviranomaiset yli kolmen viikon aikana (1.-23.9.2020) perehtyneet perheen asiaan. Teen tästä sen johtopäätöksen, että joko näin ei ole tehty tai se ei ole johtanut mihinkään tarpeelliseen.

Kiinnitän huomiota siihen, että Vantaan kaupungin lastensuojelu oli pitänyt perheen tilannetta priorisoitavana ja tämä on ollut Vöyrin kunnan tiedossa jo 1.9.2020. Kanteluasiakirjoista myös ilmenee, että tänä odotusaikana perheen äiti ja lapset olivat olleet turvakodissa 11.-14.9.2020 ja uudelleen 25.-30.9.2020. Äitiin ja/tai perheen 10- ja 11-vuotiaisiin lapsiin oli kohdistettu väkivaltaa 11.9., 15.9., 17.9. ja 24.9.2020. Poliisi oli hälytetty paikalle 24.9.2020.

Lastensuojelulain (417/2007) 26 §:n mukaan lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta (1. momentti). Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve (2. momentti). Palvelutarpeen arvioinnin tekemisessä on noudatettava, mitä sosiaalihuoltolain 36 §:ssä säädetään. Arvio on aloitettava viipy-

mättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvio on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta (5. momentti).

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 §:n 3 momentin mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa (4. momentti).

Lastensuojelulain 25 d §:n 1 momentin mukaan, jos lapsi muuttaa pois kunnasta 26 §:ssä tarkoitetun lastensuojelutarpeen selvityksen aikana tai ollessaan muutoin lastensuojelun asiakkaana, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoitettava muutosta lapsen uudelle kotikunnalle tai 16 §:n 1 momentissa tarkoitetulle asuinkunnalle. Uudelle koti- tai asuinkunnalle on tarvittaessa toimitettava viipymättä myös ne asiaan liittyvät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tai lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseksi. Lapsen uuden koti- tai asuinkunnan on jatkettava selvityksen tekemistä tai muita lastensuojelutoimenpiteitä ottaen huomioon, mitä edellä 16 §:ssä säädetään.

Sosiaali- ja terveysministeriön [Kuntainfon 2/2016](#) (15.4.2016) mukaan turvapaikanhakijoiden tarvitsemat sosiaalipalvelut järjestetään pääsääntöisesti vastaanottokeskuksessa. Annettaessa sosiaalipalveluja alaikäisille turvapaikanhakijoille on noudatettava hienovaraisuutta ja lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta, jollei lapsen etu muuta vaadi. Ongelmia havaittaessa on pyrittävä toimimaan niin, että lapsen vanhemmat saavat tukea kasvatustehtävässään ja että toimenpiteistä aiheutuu mahdollisimman vähän haitallisia seuraamuksia lapselle ja hänen perheelleen. Lapsen ja hänen perheensä kielellistä, uskonnollista ja kulttuurista taustaa on kunnioitettava. Jos turvapaikanhakijalapsella todetaan lastensuojelun tarve, lastensuojelun järjestämisestä vastaa kunta. Kunnan lastensuojelun viranomainen toimii tällöin yhteistyössä vastaanottokeskuksessa työskentelevien sosiaalihuollon ammattihenkilöiden kanssa. Kun turvapaikanhakijalapsella on todettu lastensuojelun tarve, hänellä on oikeus saada lastensuojelulain mukaisia palveluja. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa arvioidaan vastaanottokeskuksen järjestämien palvelujen riittävyys.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [Lastensuojelun käsikirjan](#) mukaan tieto lastensuojeluasian vireille tulosta ja lastensuojelun tarpeen selvittämisestä voidaan antaa suullisesti esimerkiksi sosiaalityöntekijän ottaessa yhteyttä puhelimitse tai tavatessa lasta ja huoltajia. Työntekijän tulee myös kertoa, mitä palvelutarpeen selvittäminen tarkoittaa ja kuka on siitä vastaava työnte-

kijä. Tiedot tulisi antaa tarvittaessa myös kirjallisesti, esimerkiksi kun lapsi tai huoltaja niitä pyytää. Lastensuojeluasiakirjoihin tulee merkitä milloin, miten ja kuka on tiedon antanut sekä kelle tieto on annettu. Vastaavasti tulee merkitä, jos tieto on jätetty antamatta sekä syy tähän.

Oikeuskirjallisuudessa (*Tapio Räty: Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen*; 4., uudistettu painos, s. 233) on todettu, että lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellisen lastensuojelun tarve. Mikäli näin on, hänen suojelemisensa voidaan toteuttaa kiireellisellä sijoituksella tai muulla välittömällä toimenpiteellä (esimerkiksi avohuollon sijoituksella tai tukitoimenpiteellä). Sosiaalityöntekijän on arvioitava palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä myös, tarvitseeko lapsi tai perhe palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä lastensuojelun palveluja. Palvelujen tarvetta koskeva arviointi on aloitettava ja tehtävä ilman aiheetonta viivytystä.

Lapsen ja perheen palvelujen tarpeen arviointi on tehtävä yhdessä lapsen ja lapsen huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sillä hetkellä vastaavien henkilöiden kanssa. Arvioinnin tarkoituksena on selvittää lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat seikat, kuten lapsen ystäväpiiri, lapsen koulunkäynti, lapsen päivittäisen hoidon järjestäminen ja muut välittömästi lapsen hoitoon ja huolenpitoon sekä kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat seikat. Selvitettäväksi tulevat myös lapsen vanhempien kasvatuskykyyn vaikuttavat seikat, vanhempien sairaudet ja mahdolliset henkilökohtaiset ongelmat, päihde- tai mielenterveysongelma sekä taloudelliset edellytykset vastata lapsensa hoidosta ja huolenpidosta. Arvioinnissa selvitetään huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kykyä ja mahdollisuuksia huolehtia lapsen turvallisuudesta, perustarpeista sekä kehitystason mukaisesta hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta. Palvelutarpeen arviointia tehtäessä on tavattava lasta, hänen vanhempiaan ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. (Em. teos, s. s. 235)

Perheen palvelujen ja lastensuojelun palvelujen tarvetta arvioitaessa vastuussa oleva sosiaalityöntekijä voi olla yhteydessä sosiaalihuoltolain 40 §:n tarkoittamin tavoin siihen viranomaiseen, jonka vastuulle tarvittavien toimien järjestäminen ensisijaisesti kuuluu. Tarvittaessa voidaan ryhtyä myös sosiaalihuoltolain 41 §:n mukaiseen monialaiseen yhteistyöhön ja laatia sosiaalihuoltolain 46 §:n 3 momentin tarkoittama sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palveluja ja tukitoimia koskeva yhteinen suunnitelma. (Em. teos, s. 234)

Lastensuojelulain 25 d §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tarkoituksena on turvata perheelle ja lapselle heidän mahdollisesti tarvitsemansa lastensuojelun palvelut riittävän ajoissa. Mahdollisesti kesken jäänyt lastensuojelun tarpeen selvitys voidaan saattaa loppuun uudessa asuinkunnassa tai kesken jääneiden palveluiden järjestämistä (lastensuojeluasiakkuutta) voidaan jatkaa lapsen uudessa asuinkunnassa. (Em. teos, s. 230)

Lastensuojeluasia on tullut Vöyrin kunnan lastensuojelun tietoon ja vastuulle puhelinsoiton perusteella 1.9.2020, ja asiakirjat ovat saapuneet postissa 8.9.2020. Selvitystä ei ole saatu siitä, onko tuolloin välittömästi arvioitu perheen lasten mahdollinen kiireellistä lastensuojelun tarvetta, vaikka tapaus oli Vantaalla arvioitu kiireelliseksi. Selvityksestä tai lisäselvityksestäkään ei ilmene, että palvelutarpeen arviointia olisi aloitettu jonkinlaisilla toimenpiteillä, kuten esimerkiksi yhteydenotolla vastaanottokeskukseen. Vöyrin kunnan näkemyksen mukaan palvelutarpeen arviointi on Vantaalta siirron jälkeen ”jatkunut” Vöyrissä (*”Bedömningen av servicebehovet fortsatte i Vörå”*). Selvityksestä ei kuitenkaan ilmene, että Vöyrin lastensuojelussa olisi tehty mitään toimenpiteitä ennen kuin 24.9.2020 on käyty puhelinkeskustelu vastaanottokeskuksen henkilöstön kanssa ja varattu tapaamisaika 1.10.2020.

Katson, että Vöyrin kunnan lastensuojelussa on laiminlyöty huolehtia siitä, että kantelussa tarkoitettun perheen lasten mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve arvioidaan välittömästi asian tultua vireille Vöyrissä. Lastensuojelun olisi tullut perheen siirrosta tiedon saatuaan olla välittömästi yhteydessä Oravaisten vastaanottokeskukseen perheen tilanteen selvittämiseksi ja asian kiireellisyyden arvioimiseksi. Perheen tilanne on ollut vakava, ja perheen lapset ovat asiakirjojen mukaan olleet väkivallan vaarassa. Perheen äiti ja lapset ovat hakeutuneet turvakotiin kahdesti Oravaisissa asumisensa aikana, ensin 11.-14.9.2020 ja vielä uudelleen 25.-30.9.2020.

Palvelutarpeen arviointia ei ole aloitettu Vöyrissä lastensuojelulain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä. Ensimmäinen kontakti lastensuojelun ja vastaanottokeskuksen välillä on ollut vasta 24.9.2020, kun perheen isä oli otettu kiinni perheenjäseniin kohdistuvaa pahoinpitelyä ja laitonta uhkausta koskevien epäilyjen vuoksi. Onko yhteydenotto tuolloin tullut vastaanottokeskuksesta poliisin paikalle hälyttämisen jälkeen vai jotenkin muuten, ei ole saatu tarkempaa tietoa. Kysymyksiä herättää myös se, ettei Oravaisten vastaanottokeskuksesta ole ilmeisesti oltu yhteydessä lastensuojeluviranomaisiin perheen äidin ja lasten hakeuduttua ensimmäistä kertaa turvakotiin. Vastaanottokeskuksessa on selvityksen mukaan kuitenkin ollut tiedossa, että lastensuojelua koskeva asia oli vireillä, ja sen käsittely oli siirretty Vantaalta Vöyriin.

Selvityksen perusteella perheen äidin ja lasten oleskelu turvakodissa kahdesti syyskuussa on tullut Vöyrin kunnan lastensuojelun tietoon vasta 2.10.2020, kun turvakodista on saapunut lastensuojeluilmoitus. Tuolloin perheelle varattu aika oli kuitenkin jo peruttu, perheen isä siirretty Joutsenoon ja muu perhe siirtymässä lähipäivinä. Selvityksestä tai lisäselvityksestä ei käy myöskään ilmi, onko Vöyrin kunta ilmoittanut lasten siirtymisestä Lappeenrannan lastensuojelun asiakkaiksi siten kuin lastensuojelulain 25 d §:ssä edellytetään.

Lappeenrannan kaupungin vastuulla perheen lastensuojeluasia on ollut 8.10. (tai viimeistään 15.10.) ja 21.10.2020 välisen ajan. Lastensuojelun tapaaminen on järjestetty 20.10.2020 eli viiden päivän kuluttua asiakirjojen saapumisesta. Perhe on käännytetty maasta 21.10.2020. Tältä

osin ei ole ilmennyt aihetta epäillä Lappeenrannan lastensuojeluviranomaisten aiheetonta viivyttelyä tai muuta lainvastaista menettelyä. Selvityksen mukaan sosiaaliohjaajat ovat vastaanottokeskuksessa tukeneet perhettä ja äiti lapsineen oli majoitettuna eri tiloihin kuin perheen isä.

Lasten edusta ja kuulemisesta

Kantelussa arvostellaan sitä, ettei Maahanmuuttovirasto ole selvittänyt asiassa lasten mielipiteitä päätöstä valmistellessaan. Oikeuskansleria pyydetään tutkimaan myös, onko Helsingin hallinto-oikeus arvioinut ja perustellut lapsen edun ensisijaisuuden YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja muun lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Lasten kuulemisesta Maahanmuuttovirasto toteaa selvityksessään, ettei kukaan perheen lapsista ollut täyttänyt päätöksentekohetkellä 12 vuotta. Tämän vuoksi lain ja voimassa olleen ohjeistuksen mukaan lapsia ei säännönmukaisesti kutsuttu henkilökohtaisesti kuultavaksi. Asian käsittelyn aikana ei tullut esiin seikkoja, joiden perusteella alle 12-vuotiaiden lasten kuuleminen olisi tässä tapauksessa ollut tarpeen asioiden selvittämiseksi tai lapsen edun toteuttamiseksi.

Kantelussa myös esitetään, että Maahanmuuttoviraston päätös olisi virheellinen asian selvittämisen tai perustelujen osalta. Kyse on seikoista, joihin hakijoilla on ollut oikeus hakea muutosta valittamalla. Helsingin hallinto-oikeuden päätöksessä 14.1.2021 ei ole todettu, että asian selvittäminen tai päätöksen perustelut olisivat olleet puutteelliset taikka lainvastaiset.

Vastineessa todetaan, että lapsen oikeuksien sopimus ei aseta ikärajaa lasten kuulemiselle, toisin kuin ulkomaalaislaki ja vastaanottolaki. Valtuutettu muistuttaa yleissopimuksen suorasta sovellettavuudesta ja siitä, että sekä ulkomaalaislain (6 §) että vastaanottolain (5 §) mukaan myös kahtatoista vuotta nuorempaa lasta voidaan kuulla ja iästä riippumatta lapsen mielipide tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Valtuutettu katsoo, että perheen lasten asian selvittäminen tai lapsen edun arvioiminen kuulematta heitä tai selvittämättä heidän mielipidettään ei täytä lapsen edun arvioinnin edellytyksiä. Maahanmuuttovirasto ei vastineen mukaan ole selvityksessään tuonut esiin, että perheen lapsia olisi kuultu vastaanottokeskusiirtoihin tai siihen liittyen, ettei heille järjestetty koulupaikkoja puoleen vuoteen. Selvityksessä ei ole mainintaa lasten kuulemisesta tai heidän mielipiteensä selvittämisestä ennen heidän siirtymistään Joutsenon vastaanottokeskukseen, jossa vastaanottokeskuksen sosiaaliohjaajan kerrotaan lokakuussa 2020 keskustelleen tapaamisessaan erityisesti lasten kanssa.

Lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen (SopS 60/1991) 12 artiklan mukaan lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, tulee taata oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi

häntä koskevista oikeudellisista ja hallinnollisista toiminnoissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

EU:n perusoikeuskirjan 24 artiklan mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Lapsen on saatava ilmaista vapaasti mielipiteensä. Lapsen mielipide on hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti otettava huomioon häntä koskevista asioista. Kaikissa lasta koskevista viranomaisten tai yksityisten laitosten toiminnoissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Julkisen vallan on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Vastaanottolain (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011) 5 §:ssä säädetään, että sovellettaessa lakia kahdeksaatoista vuotta nuorempaan on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon, mitä lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään lapsen edun arvioimisesta. Mainituissa laissa säädettyjä toimenpiteitä toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa.

Vastaanottopalveluista säädetään vastaanottolain 3 luvussa. Niihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta siten kuin mainituissa luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.

Sosiaalipalveluista säädetään vastaanottolain 25 §:ssä. Kansainvälistä suojelua hakevalla, tilapäistä suojelua saavalla ja ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, on oikeus saada sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:ssä tarkoitettuja sosiaalipalveluja, jos sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ne välttämättömiksi sinä aikana, jona henkilö on oikeutettu vastaanottopalveluihin tai jona hän on auttamisjärjestelmässä. Sosiaalihuoltolain 15 §:ssä tarkoitettua sosiaalityötä ja 16 §:ssä tarkoitettua sosiaaliohjausta tekee vastaanottokes-

kuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilö. Työhön kuuluu neuvontaa, ohjausta, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.

Vastaanottolain perustelussa (HE 266/2010 vp., s. 40) on käsitelty 5 §:n 2 momentin mukaista lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämistä ja huomioon ottamista lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Perustelujen mukaan lapsen edun arviointi edellyttää lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämistä, minkä vuoksi selvittäminen olisi siis tehtävä lapsen iästä riippumatta. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin myös niistä tilanteista, joissa lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä.

Lastensuojelulain 20 §:n 3 momentti sisältää vastaavan säännöksen. Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen (HE 252/2006 vp) mukaan säännöksen tarkoituksena on korostaa mielipiteen selvittämisen pääsääntöisyyttä ja sitä, että se voidaan jättää tekemättä vain poikkeuksellisesti. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen perusteltua. Viimeksi mainittu tilanne voisi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun käsiteltävänä on hakemus tai vaatimus, joka on selvästi perusteeton. Tällöin voi olla perusteltua, ettei lasta rasiteta toistuvasti hänen mielipiteensä selvittämällä. Selvittäminen saattaa vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä esimerkiksi silloin, kun lapsen henkinen tila on sellainen, että mielipiteen selvittäminen järkyttäisi häntä tai rasittaisi häntä muuten kohtuuttomasti. Lapsen psyykkinen suojeleminen menisi tällöin mielipiteen selvittämisen edelle.

Ulkomaalaislain (301/2004) 6 §:n mukaan kyseisen lain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa, joka koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaa lasta, on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Ennen kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota.

Lainkohdan perustelujen (HE 28/2003 vp., s. 120) mukaan harkittaessa alaikäisen kuulemistä on korostettava lapsen edun merkitystä ja selvitettävä, poikkeaaako lapsen etu mahdollisesti huoltajan edusta. Ilmeisen tarpeetonta alaikäisen kuuleminen olisi tietyissä hakemusasioissa, joissa lapsen huoltaja on tehnyt omasta ja lapsensa puolesta hakemuksen, eikä lapsen edun voi katsoa olevan ristiriidassa huoltajansa edun kannalta. Turvapaikkatutkinnassa viittätoista vuotta nuorempiakin tulisi kuitenkin kuulla heidän ikänsä ja kypsyystasonsa huomioon ottaen.

Maahanmuuttoviraston ohjeessa 29.10.2020 (MIGDno-2020-127: Lapsen asian käsittely ja päätöksenteko Maahanmuuttovirastossa, kohta 5.3.1.2., s. 113) todetaan lapsen kuulemisesta seuraavaa:

”Vanhempansa tai muun huoltajansa kanssa Suomeen tullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa Maahanmuuttovirasto yleensä kuulee henkilökohtaisesti, jos hakija on 12 vuotta täyttänyt. Tällöin hakijalta on kysyttävä myös suhtautumista mahdolliseen maasta poistamiseen ja maahan-tulokieltoon, jos virasto käsittelee hänen hakemuksensa aineellisesti. Kuulemista ei poikkeuksellisesti tarvitse suorittaa, jos sitä yksittäisessä tapauksessa pidetään ilmeisen tarpeettomana. Kuulemista voidaan pitää ilmeisen tarpeettomana esimerkiksi silloin, jos lapsen huoltajaa on kuultu asiassa kattavasti, eikä lapsi itse kykene tai halua tulla kuulluksi.

*Tilanteita, joissa alle 12-vuotiaasta hakijaa voi olla tarpeen kuulla, voivat olla esimerkiksi sellaiset, joissa kyseiseen lapseen on kohdistunut vainoksi katsottavia tekoja, **lapseen voi kohdistua uhkaa huoltajansa taholta** (lihavointi tässä) tai kyse on kristinuskoon kääntyneen perheen lapsesta. Kuulemisen suorittamista harkittaessa on arvioitava kuulemisen vaikutusta lapseen sekä seikkoja, joita olisi tarpeen käsitellä lapsen kanssa.*

Huoltajansa kanssa Suomeen tulleen lapsen osalta Maahanmuuttoviraston on yleensä tarpeen varata myös sosiaaliviranomaiselle mahdollisuus lausua näkemyksensä lapsen edusta, jos kyseisen perheen tilanteeseen katsotaan liittyvän erityistä haavoittuvuutta, tai jos perhe tekee uusintahakemuksen. Vastaava tarve voi suhteellisen matalalla kynnyksellä liittyä myös lapsiperhettä koskevaan turvapaikka-asiaan, jonka hallinto-oikeus palauttaa Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi.”

Oikeuskirjallisuudessa (Kallio, Kotkas & Palander: Ulkomaalaisoikeus, 2018, s. 419) on YK:n lapsen oikeuksien komitean näkemykseen viitaten todettu, että tärkeä osa lapsen edun arvioinnin on lapsen näkemysten selvittäminen ja niiden huomioon ottaminen. Komitea on mm. suositellut varmistettavan, että toisin kuin Suomessa on ollut tapana, kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia kuultaisiin asianmukaisesti heidän kehitystasonsa huomioon ottaen heitä koskevissa oikeudenkäynti- ja hallintomenettelyissä. Oikeuteen saada etunsa arvioiduksi liittyä lapsen oikeus saada näkemyksensä otetuksi huomioon, sillä lapsen näkemys on tärkeä lapsen edun arvioinnin osatekijä. Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan ja perustuslain 6 §:n 3 momentin kanssa ristiriidassa oleva lapsen kuulemista koskeva ulkomaalaislain 6 § on johtanut siihen, ettei alle 12-vuotiaiden lasten näkemyksiä ole pääsääntöisesti selvitetty (s. 447).

Arviointi

Perheelle oli jo myönnetty toissijainen suojeluasema ja oleskelulupa toisessa EU-maassa (Kreikkassa) 18.10.2019. Hakemus oli kansainvälistä suojelua koskevilta osin jätetty tutkimatta, eikä turvapaikkaperusteita siten ole arvioitu Suomessa.

Perheen vanhempien turvapaikkapuhuttelut on kantelun liitteiden mukaan pidetty 4.3.2020. Maahanmuuttoviraston päätöksessä (11.5.2020) todetaan muun ohessa, että asiassa ei ollut tullut esiin, että perheen vanhemmat olisivat kykenemättömiä yhdessä huolehtimaan lapsistaan eikä mitään sellaisia seikkoja, joiden perusteella lapsen etuna ei olisi olla yhdessä vanhempien kanssa. Maahanmuuttoviraston selvityksen mukaan virasto oli kuitenkin maaliskuussa 2020 tehnyt Robert Huberin tien vastaanottokeskukselle niin sanotun huoli-ilmoituksen johtuen perheen isän mahdollisesta itsetuhoisuudesta ja väkivaltaisuudesta. Kuulustelupöytäkirjasta ilmenee, että hän oli käännättämisestä kysyttäessä esittänyt uhkauksen heittää ensin lapset ulos lentokoneesta ja hypätä itse perään, mikäli heidät käännytettäisiin Kreikkaan.

Maahanmuuttoviraston päätös (11.5.2020) on ollut valituskelpoinen, ja siihen onkin haettu muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Perheen vanhempien jaksamiseen, väkivaltaisuuteen sekä vanhempien ja lasten palvelun tarpeeseen ja mm. niiden saatavuuteen liittyvät huolet ja näkökohdat on esitetty hallinto-oikeudelle. Hallinto-oikeus on pitänyt asiassa saamaansa kirjallista selvitystä riittävänä todeten muun ohessa, että asian ratkaisemiseksi merkityksellisistä tosiseikoista on jo saatu riittävä selvitys, jonka perusteella asia voidaan ratkaista ilman, että hallinto-oikeudelle jää varteenotettavaa epäilyä tosiseikoista. Hallinto-oikeus on edellä esitetyin tavoin hylännyt täytäntöönpanon kieltämistä koskevat vaatimukset ja antanut päätöksensä 14.1.2021. Lasten etua koskevat seikat on hallinto-oikeuden päätöksen mukaan tuotu esiin valitusvaiheessa.

Maahanmuuttovirasto on hallinto-oikeuden mukaan voinut jättää tutkimatta valittajan ja hänen lastensa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen ja hylätä oleskelulupaa koskevan hakemuksen. Valitusvaiheessa esitetty ja lapsen etu ei ole antanut aihetta arvioida asiaa toisin. Hallinto-oikeus toteaa päätöksessään, että kun otetaan huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja olosuhteet kokonaisuudessaan, valittaja ja hänen lapsensa on voitu määrätä käännytettäväksi Kreikkaan ja määrätä maahantulokieltoon.

Maahanmuuttoviraston yllä mainitun lapsen asian käsittelyä ja päätöksentekoa koskevan ohjeen (MIGDno-2020-127) mukaan alle 12-vuotiasta hakijaa voi olla tarpeen kuulla esimerkiksi tilanteessa, jossa lapseen voi kohdistua uhkaa huoltajansa taholta. Kuulemisen suorittamista harkittaessa on arvioitava kuulemisen vaikutusta lapseen sekä seikkoja, joita olisi tarpeen käsitellä lapsen kanssa. Tässä tapauksessa Maahanmuuttovirasto on ilmeisesti perheen isän puhuttelun yhteydessä esittämän uhkauksen vuoksi tehnyt ns. huoli-ilmoituksen vastaanottokeskukselle. Virasto ei kuitenkaan ole katsonut lasten kuulemistä turvapaikkaprosessissa tarpeelliseksi. Laissa tai viraston ohjeistuksessa ei kuulemisveloitteen suhteen nähdäkseni sinänsä tehdä erottelua sen mukaan, tutkitaanko turvapaikkahakemus sisällöllisesti vai jätetäänkö se jollakin perusteella tutkimatta.

Vantaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksen tekemässä lastensuojeluilmoituksessa 27.8.2020 todetaan, että *”Perheen lapsista on ollut huolta vastaanottokeskuksessa, koska he liikkuvat keskuksessa paljon keskenään. Vanhemmista ainakin äiti on psyykkisesti väsynyt, ja hänellä on kontakti vastaanottokeskuksen terveydenhuoltoon.”* Saadun selvityksen perusteella ennen elokuun loppua 2020 perheen lapsista ei kuitenkaan ole tehty lastensuojeluilmoituksia. Vastaanottokeskusten sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien kanssa järjestetyillä tapaamisilla perheen lapset ovat selvityksen mukaan olleet ainakin joillakin kerroilla mukana. Erityisesti heidän kanssaan käydystä keskustelusta ja heidän etunsa arvioinnista mainitaan tapaamisen 16.10.2020 yhteydessä.

Lastensuojeluilmoitus vastaanottokeskuksesta on tehty vasta sen jälkeen, kun Maahanmuuttovirasto oli jo tehnyt päätöksensä jättää hakemus tutkimatta ja käännyttää perhe Kreikkaan. Päätöksen tekemisen hetkellä (11.5.2020) Maahanmuuttovirastolla ei selvityksen mukaan ole ollut tietoa perheensisäisestä väkivallasta.

Vastaanottolain mukaan lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Laissa myös viitataan lastensuojelulakiin, jossa on saman sisältöinen säännös. Lastensuojelulakia koskevan hallituksen esityksen (HE 252/2006 vp) mukaan säännöksen tarkoituksena on korostaa mielipiteen selvittämisen pääsääntöisyyttä ja sitä, että se voidaan jättää tekemättä vain poikkeuksellisesti. Maahanmuuttoviraston ohje vastaa ulkomaalais-, vastaanotto- ja lastensuojelulain sisältöä.

Ulkomaalais-, vastaanotto- ja lastensuojelulain säännökset lapsen kuulemisvelvoitteesta ovat yhdenmukaisia. Kuulemisella on eri tarkoituksia ja tavoitteita prosessin eri vaiheissa. Ulkomaalaislain mukainen kuuleminen liittyy lupaprosessiin, vastaanottolain kuuleminen vastaanottopalveluiden järjestämiseen ja lastensuojelulain mukainen kuuleminen taas lastensuojelutoimenpiteisiin. Näiden kaikkien säännösten tavoitteena on kuitenkin lapsen mielipiteiden huomioiminen ja lapsen edun turvaaminen.

Tulkinnallinen on kysymys ulkomaalaislaissa säädetyn lapsen kuulemisvelvoitteen ulottumisesta ulkomaalaislain mukaisen lupamenettelyn päättymisen jälkeiseen aikaan. Ulkomaalaislain 6 §:n 2 momentin mukaan kahtatoista vuotta nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota. Velvoite ei ole yhtä ehdoton kuin 12 vuotta täyttäneen lapsen kohdalla. Pykälän 1 momentin mukaan *”ennen kaksitoista vuotta täyttäneellä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta.”* Yhteistä kuitenkin näille säännöksille on, että kuulemisen tarve tulee aina päätöksenteossa arvioida. Olennaista on myös se, että kuuleminen on sidoksissa lapsen kypsytyteen. Mitä lähempänä lapsi on 12:a ikävuotta, sitä vahvempana myös velvoitetta arvioida kuulemistarve voidaan pitää.

On syytä huomata, että ulkomaalaislain mukainen päätöksenteko ei koske vain oleskelulupia. Päätöksiä tehdään myös täytäntöönpanovaiheessa ja lain tarkoittama ”pätöksenteko” voi koskea myös luvan hylkäämisen jälkeistä tilannetta. Ei ole mitenkään tavatonta, että lainvoimaista käännättämisspätöstä täytäntöön pantaessa tulee ilmi seikkoja tai olosuhdemuutoksia, joiden perusteella käännitys päätetään keskeyttää. Jos tällainen päätöksenteko koskee myös lasta, tulee toki lapsen kuulemisvelvoitettakin noudattaa.

Edellä esitetyn perusteella myös ulkomaalaislain perusteella huoli-ilmoitukseen johtanut perheen isän lausuma olisi voinut johtaa siihen, että ainakin perheen 10- ja 11-vuotiaiden lasten kuulemisen tarve myös itse ulkomaalaislain mukaisessa päätöksenteossa olisi arvioitu. Kuulemisen tarpeellisuuden arviointi olisi vastannut hyvin perustuslain, ulkomaalaislain ja sitä tarkentavan ohjeistuksen tavoitteita ja olisi ollut lapsen oikeuksien komitean suosituksen mukaista.

Vastaanottolain kannalta säädännäinen tilanne on yksiselitteisempi. Lapsen kuulemista ei ole sidottu tai rajattu koskemaan vain kansainvälistä suojelua koskevaa päätöksentekoprosessia, vaan se koskee koko sitä aikaa, jonka lapset ovat Maahanmuuttoviraston hallinnollisella vastuulla.

Lasten etua on saadun selvityksen perusteella arvioitu vastaanottokeskuksissa osana perheen kokonaistilanteen arviointia ja perheelle tarjottujen tukipalvelujen järjestämistä. Edellä esitettyjen säännösten perusteella katson, että Maahanmuuttoviraston, tässä tapauksessa Vantaan Robert Huberin tien vastaanottokeskuksen olisi ollut perusteltua kuulla lapsia huoli-ilmoituksen tekemisen jälkeen ja Oravaisten vastaanottokeskuksen viimeistään ensimmäisen turvakotikäynnin jälkeen. Perheen lapsia olisi tullut kuulla erityisesti mm. asumisjärjestelyihin, turvallisuuteen ja riittävien sosiaalipalvelujen tarpeen selvittämiseen liittyvistä asioista.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän Maahanmuuttoviraston huomiota vastaanottolaissa säädetyn lapsen kuulemisvelvoitteen noudattamiseen. Saatan myös ulkomaalaislaissa säädetyn kuulemisvelvoitteen arvioinnista lausumani käsityksen sen tietoon.

Oravaisten vastaanottokeskuksesta olisi tullut olla yhteydessä Vöyrin kunnan lastensuojeluviranomaisiin siinä vaiheessa, kun perheen äiti ja lapset ovat ensimmäisen kerran hakeutuneet turvakotiin.

Muilta osin kantelu ei anna aihetta arvostella Maahanmuuttoviraston taikka vastaanottokeskusten toimintaa.

Vöyrin kunta on laiminlyönyt huolehtia siitä, että kantelussa tarkoitetun perheen lasten mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve arvioidaan välittömästi perheen saavuttua Oravaisiin ja asian tultua vireille Vöyrissä syyskuussa 2020. Myöskään palvelutarpeen arviointia ei ole aloitettu Vöyrissä lastensuojelulain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä. Avoimeksi on jäänyt, onko Vöyrin kunnasta tehty lastensuojelulain 25 d §:ssä tarkoitettu ilmoitus Lappeenrannan lastensuojelulle, kun perhe on siirtynyt Joutsenoon.

Vöyrin kunnan lastensuojeluasiat ovat siirtyneet Pohjanmaan hyvinvointialueen hoidettaviksi. Kiinnitän Pohjanmaan hyvinvointialueen huomiota Vöyrin kunnan lastensuojelun menettelyn virheellisyyteen kantelussa tarkoitetun perheen kiireellisen lastensuojeluasian käsittelyssä.

Pyydän Maahanmuuttovirastoa arvioimaan tarvetta laatia vastaanottokeskuksille ohjeistusta ja järjestää koulutusta erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kanssa työskenteleville vastaanottokeskusten työntekijöille. Pyydän Maahanmuuttovirastoa ilmoittamaan mahdollisista tätä koskevista toimenpiteistään viimeistään 30.6.2023.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Anu Rätty